Wolgatatarische Zeitung „Idel-Ural"

Idel-Ural

20 (77) Tatar legionыnыŋ atnalыq gəzitəse 20. Maj 1944

Bu jaz – bezneŋ xalыq tormыşыna jaqtы çəj başы bulsыn!

General Köstring notыqь

1 nce maj, Germaniədə milli xezmət bəjrəme uŋajь belən, kyŋellelər qəskərenen komandirь general K ö s t r i n g, radio bujьnca, kyŋellelər ofitserlarь, soldatlarь həm kөncьqьş eşcelərе өcen notыq sөjləde. Bu notыq bezneŋ idarəgə soŋqa qalыp kilsə də, anь gəzitəbezneŋ şuşь sanыnda urnaştыrunь kirək taptыq

Bez 1 nce maj bəjrəmen xezmət iələrenə həm kөrəşcelərebezgə ixtiram belən qarap bəjrəm itəbez. Kyŋellelər həm xezmət iələre bu kөnne german xalqь belən berlektə zur qorurlыq belən bəjrəm itərgə xaqlыlar. Cөnki alarnыŋ suqыşcan həm xezmət uŋыşlыqlarь tulыsыnca qomumi tanыluqa ireşelde. Bilgele. bu uŋыşlыqlarqa ireşy çinel genə bulmadь. Cөnki Sovet agentlarь yzlərenen bol'şevistik metodlarь belən, tөrle xalыqlar arasыnda ber-bersen aŋlav eşenə qomacavlыq jasav niəte belən ьşanыcsыzlыq tudыru fikren bik nыq tarattыlar. Qajber kyŋellelər şuşь jalqannыŋ qorbanь buldыlar. Doşman jaqыna cыqularь belən alarnь rəximsez rəveştə çəzalap yterdelər. Şuşыndыj uq jazmыş başqa eşcelərne də kөtə ide. Bol'şeviklar, kөnbatыş Jevropa tormыşь belən tanыş bulqan eşcelərgə ьşanmыjlar. Şunыŋ өcen də alar yzlərenen ciklərеn nыq rəveştə bikləp, eşcelərgə kөnbatыş Jevropa tormыşь belən tanыşыrqa mөmkinlek birmədelər.

Bez, xalыqlarnь qol ityne yzlərenə maqsat itep qujqan ike kөckə qarşь kөrəşəbez. Bu ike kөc — jəhyd kapitalь həm bol'şevizm. Alarnыŋ hər ikese də yz keşelərеn nindi qatыlыq belən izsələr. başqa xalыqlarnь da şul uq xəlgə tөşery maqsatь өcen kөrəşələr. Seznen hər qajsыqыzqa da bol'şevizm tanыş həm sez anь jaxşь beləsez. Alar yzlərenen maqsatlarыna ireşy өcen xalыqlarnыŋ iŋ kirəkle kөndəlek qullanu nərsələrennən də saqlanыp həm anыŋ tormыş itye өcen iŋ qorur itep xisaplanqan xoquqlarыn cikləp. bol'şevizm kyp jыllar bujыnca xəzerlənde. Sovetlar sojuzыnda hər keşene syzsez maşinaqa əjləndery sistemasь barlыqqa kiterelgən. Sovetlar sojuzыnda 25 jыl jəşəgən Sovet eşce-igencelərе Germaniə xalqь өcen bөtenləj jat bulqan şartlar ecendə jəşəp. yzlərenen bөten xoquqlarыnnan həm insiativalarыnnan məxrum buldыlar. Alar ilnen ber urnыnnan ikence urnыna taşlanыp, kolxoz həm sovxoznыn jallaqan qolь xəlenə əjləndereldelər. Sovet şartlarыndaqь seznen tormыşыqыznь babalarыqыz tormыşь belən caqыştыrыp qaraqanda alarnыn tormыşь qыzыqыp qararlыq bulqan.

Sovet sistemasыnыn xalыqnь qollыqqa əjlənderydən maqsatь nərsə son? Sez yzegez nindi avыr şartta qalqan bulsaqыz. başqa xalыqlarnь da şundыj uq avыr şartlarqa bəjləp, bөten dөnja revolytsiəsen xəzerləvdən tora. Sez bu xəlne barь tik Germaniə tarixыnыn avыr səqəte vaqtыnda qыna beldegez. Bu səqəttə german xalqыnыn tormыşыna kergən içtimaqi həm mədəni uŋыşlыqlarь ber maqsat aldыnda artqь planqa kycərgə tieşle buldь. Bu maqsat — çiŋep cыqu.

Seznen suqыşqa qədər jeşəgən tormыşыqыzqa, yzenen xəzerge tormыşыn almaştыrmыj torqan ber genə german eşcesen həm igencesen də taba almajacaqыqыznь kyz aldыqыzqa kiterə alasыzmы?

Bu suqыş bol'şevizm həm kapitalqa qarşь kiləcəktə bөten xezmət iələrenen jaxşь tormыşь өcen qomumi xalыq kөrəşenə əjlənep kitte. Bөten Jevropa illərenen jөz mennərcə soldatlarь həm xezmət iələre beznen belən ber safta torыp kөrəşələr.

Kyŋellelər! Yzegeznen teləgegez belən, german soldatlarь belən iŋgə-iŋ torыp, qomumi maqsat өcen — tuqan ilegeznen bəxte өcen kөrəş safыna bastыqыz. Xəzergə seznen tuqan ilegez — yzegeznen batalionыqыz bulыp xisaplana. Seznen araqыzdan meŋnərcə keşelər, germanlь iptəşlərе belən ber safta torыp, beremce jыl qыna suqыşmыjlar. Seznen bik kybegeznen aqalarыqыz həm apalarыqыz da Germaniə eşcelərе belən qulqa-qul totыnыp front өcen qoral eşlilər. Seznen hər qajsыqыz da. qulыna qoral totqan xəldə frontta kөrəşəme. stanok janыnda. jəisə qыrda eşlime, bu xəl itkeč kөrəştə Germaniə xalqыnыn dustь həm berektəşe bulыp xisaplana.

Sez qomumi maqsat — çiŋy өcen. aqalarыqыznь həm apalarыqыznь bol'şeviklar qollыqыnnan qotqarыp, suqыştan soŋ yzegeznen ilegezdə cыn milli sotsializm tөzy өcen kөrəşəsez. eşlisez. Şulaj itep seznen kөrəşegez həm xezmətegez kiləcəgegez өcen zur ьşanыc bulыp xezmət itə.

Kyŋellelər! Ajrыmlыq bilgese. bylək. qailəgə birelə torqan jardəm. jal həm başqalar belən german soldatь kebek yk ber tigez fajdalanuыqыz turыnda seznen hər qajsыqыz da bik jaxşь belə.

Jəşəsen Germaniə xalqыnыn julbaşcыsь — jaxşь kiləcəgebez өcen bol'şevizm həm kapitalqa qarşь kөrəşydə beznen julbaşcыbыz Adol'f Hitler!

Bol'şevizmqa qarşь suqыşcan berlek

Bol'şeviklarnыŋ alqan өlkələrendə tыnыc xalыqqa ber tuqtavsыz qanlь terror qullanularыna nəfrətlənep. Belorusiənen şəhər həm rajonnarыnda kyp xalыq qatnaşqan nəmajьşlar bulыp uzdь.

Şulardan Bobrujskida uzdыrыlqan zur mitingda „Bol'şevizmqa qarşь suqыşcan berlek" turыnda xalыqqa tantanalь rəveştə belderelgənnen soŋыnda. barlыq xalыq diərlek şuşь jaŋa ojыşmaqa yzlərе teləp jazыlqannar. Alarqa taqыn bik kyp mөəssəsələrnen. zavodlarnыŋ kyp sandaqь eşcelərе həm xezmətkərlərе. şulaj uq tөrle jaqlardaqь igencelərе qatnaşqan.

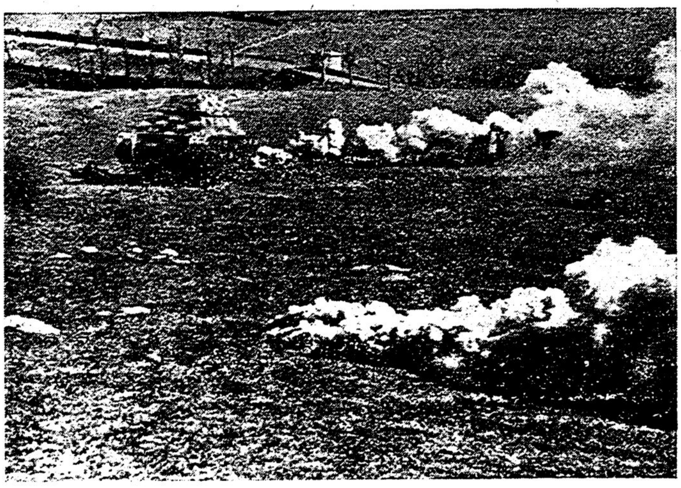

Tankka qarşь kөrəş. Legioncыlar xərbi өjrənylər vaqtыnda
Foto: Uffz. Philipps

Bez xalыq bəxte өcen kөrəşəbez

(Kyŋellelərgə acыq xat)

Hərbər legioncь suqыş əxvəllərеn belergə tieş. Şunlыqtan, bez sezne — kyŋellelər suqыş vaqiqələrе belən tanыştыrыp torыrqa tыrыşabыz. Ləkin onыtmaqыz. jaŋa xəbərlərne sezgə çitkery çinel tygel. Misal өcen bu gəzitne alыjq. Ana kilgən xəbərlər çыjыla. jazыla. bastыrыla, qarala həm Berlinnən tөrle jullar belən sezgə çibərelə. Sezgə barыp çitkənce gəzit meŋləgən kilometr jullarnь uza. Moŋa kyp vaqыt kirək!

Seznen kybegez bu məs'ələne aŋlыj. Ləkin araqыzda tyzemsezlər. çinel fikerlelər. doşman jalqanыna ьşanucыlar da ocrыj. Alarnыŋ fikre qaqыjdav. qajsь jaqtan çil issə şunda borыla. Şunlыqtan alarqa irtən də, kic tə — seznen qoral alыp doşmanqa qarşь cыquыqыz dөres. — dip təkrarlap torыrqa kirək. Şul uq fikerne mətbuqatta da aŋlatыrqa kirək.

Kyŋelle qəskər ismen sez qorurlanыp yz өstegezgə aldыqыz. Cөnki yz teləgegez belən ireklek saqlavcь qəskər safыna basыp. sez dөnja tarixыnda misale bulmaqan zur ireklek suqыşыna qatnaşasыz. Sez yz xalqыqыznыn aldыnqь safь. anь bəxetle tormыşqa cыqaru өcen kөrəşəsez. Şuŋa kyrə doşmannarыqыz sezgə zur acu belən qarыj. sezne qurqыtыrqa tыrыşa. sezne jalcыlar itep kyrsətergə ujlыj. Dөres juldan cыqarыr өcen xətta aqca tyləp. xatыn-qыzlar. araqь belən qыzыqsыndыrыp aldamaqcь. yz jaqlarыna avdarmaqcь bulalar. Alarnыn jalqanыn acыp salu өcen. səjasi çitəkcelərеgez daimi rəveştə seznen kөrəş maqsatыqыznь belderep. ata-babalarыqыznыn azatlыq kөrəşennən misallar kiterə, alarnыn qəharmannarca kөrəşye sezne ruxlandыrыrlыq ikənen kiterə. Ata-babalarыqыznыn kөrəşcən batыrlыqь seznen өcen yrnək. Fəqət şul julda barqan xəldə genə ireklekkə ireşergə mөmkin.

Bez. german xalqь da, vaqtыnda zəqif həm tarqav idek. Beznen milli julbaşcыbыz Adol'f Hitler bezne bu xəldən qotqardь. Ul — xalыqnыn yz ecennən cыqqan keşe. 1919 ncь jыlda anыŋ janыna çыjыlqan çide keşe tarafыnnan milli sotsializm xərəkəte başlana. Ul xərəkətkə xəzer 80 millionlь xalыq tulыsыnca quşыla. Milli dəvlətlekkə ireşy. mədəniətne həm iqtisadi tormыşnь tərəqqi julqa cыqaru h. b. fəqət ireklek өcen avыr, kyp qorbanlь kөrəş nətiçəsendə genə bulqanlыqыn bezgə xalыqlarnыn tarixь acыq kyrsətə. Kөrəşsez, bəxetne hic kem birmi. Ləkin doşmannar matur. kyŋelgə oxşaşlь syzlər belən aldarqa tыrыşalar.

Bez. german xalqь, — ireklekne suqыş məjdannarыnda javlap alыjq. — dibez. Ə alar: — Jəşəsen ireklek!, — dip qыcqыralar. Monыŋ məqnəsen sez sizəsez. Stalin. Cercil həm Ruzvelt şuşь matur syzlər belən yzlərеn keşecərək itep kyrsətergə ujlыjlar. Bez sezgə ireklek kiterəbez. sezgə anыŋ өcen suqыşu kirək tygel. bezgə kerer өcen fəqət işegegezne genə acыqыz. — dilər. Bu syzlərnen məqnəsen aŋlav avыr tygel. Şundыj syzlər belən başlanqan vaqiqələrnen xalыqlarqa ni qədər çəza birgəne tarixtan acыq kyrenə. Şuşь ireklekne Stalin Sovetlar sojuzыnnan cыqardь: Finləndiə. Estoniə. Latviə. Litva. Kөnbatыş Ukraina həm Belorusiə. Bessarabiə. Bukovina xalыqlarыna „bylək" itte. Ləkin ul byləkne bu xalыqlar qabul itərgə teləmədelər. şunlыqtan alar bol'şevizm tarafыnnan çəzalandыlar.

Suqыş Stalin өcen qurqыnыclь tөskə kilgəc. ul jaŋadan xalыqlarqa „ireklek", „mөstəqillek" birergə vəqdə qыldь, xətta konstitutsiəne yzgərite. Ul „ireklek" cыnbarlыqta nindi ikənlegen Germaniə komandalыqь qulыna

4° Z 55 624

Kyŋellelərgə acьq xatnьŋ dəvamь

təşkən Məskəvneŋ ber əmere acьq kyrsətə:

„38 nce armiəgə əmer
20. 1. 1944 jьl.

Sovetlar sojuzь juqarь sovetьnьŋ 27. 12. 1943 nce jьl, Qalmьq məxtəri çəmhyriəten betery həm qalmьqlarnь Sovetlar russiəseneŋ jьraq əlkələrenə kycery turьndaqь qararь bujьnca, qalmьq xalqьnnan bulqan qьzьl qəskərilərne həm kece komandirlarnь front tirəsendəge xərbi byleklərdən tьjlda xezmət ityce byleklərgə ozatьrqa. Bu kycery sizelməslek itep, qadi rəveştə ytkərelergə tieş.

Tьjlqa çibərgəngə qədər. zapastaqь polklarda qalmьqlarnь terle byleklərgə taratьrqa. Hərber polkka kycerelgən qalmьqlarnьŋ sanь turьnda qьzьl qəskərneŋ baş idarəsenə məxsus xisap çibərergə. Bu xisaplar baş idarəgə çiblqac, qalmьqlarnь tьjlda xezmət ityce byleklərgə taratu turьnda ajrьm əmer bireler.

Qalmьq xalqьnnan bulqan ofitserlar turьnda qьzьl qəskərneŋ səjasi baş idarəsennən ajrьm əmer bireler.“

Qalmьq xalqьnьŋ dөnja jөzennən beterelergə xөkem itelyen bu əmer acьq aŋlata. Anьŋ „çəmhyriəte“ beterelgən, xalqь taratьla. Ni өcen? Fəqət Stalin xakimiətenə riza bulmavь өcen! Stalin boqavьnnan alar qotьla almadьlar. Şul uq rəveştə beterelergə, xəzer bөten Tөnjaq-Kafkaz xalьqlarь da xөkem itelgənnər.

Stalin nərsə teli? Anьŋ teləge — yzeneŋ xakimiətendəge xalьqlarnь „bөten dөnja inqilabь“ өcen ylemgə ozatu. Bu eşkə xezmət itərgə teləməgən xalьqlar Stalin tarafьnnan beterelergə xөkem itelələr. Stalinnьŋ tөp maqsatь — kecknə ber tөrkem fajdasьna bөten xalьqnь eşləty, xətta qorban ity.

Sezneŋ kybegez Germaniə həm başqa Jevropa xalьqlarьnьŋ tormьşь belən tanьştьqьz. Germaniə xalqь yzeneŋ bəxte өcen yze teləgəncə jəşi, yzeneŋ qadəte bujьnca eşli, ul yzenə kirəklecə toraq xəzerli, yz ixtiarьnda jəşi. ~~Bez өstən~~ tigezləşterygə qarşь. Bezneŋ telək — şəxsi tormьşta ireklek, tormьşnь yzebezgə kirəklecə tөzy, balalarьbьzqa tərbiə biry. Bez kyp nərsəne ber-berebezdən өjrənə alabьz. ləkin hər qajsьbьz yzenə kirəkle yrnəkne genə alьrqa ixtiarlь bulьrqa tieş. Stalin, kiresencə, xalьqtan bu ixtiarlьqnь ala, fəqət Məskəv bojrьqь bujьnca qьna jəşərgə məçbyr itə. Menə şul nərsəne bezneŋ kyŋel qabul itmi, şuna qarşь qoral belən kөrəşergə bez tieşle bulabьz. Cөnki bytən jul juq.

Şulaj uq xalьqlarqa „azatlьqnь“ Ruzvelt belən Cercil də vəqdə itkənnər ide. Alar zur ingliz linkorь „Prins Uel'ski“da ytkən kiŋəşmələrennən soŋ „Atlantik xartia“sьn iqlan ittelər. Bu xartiada hərber xalьqqa yz jazmьşьn yze bilgelərgə mөmkinlek bireləcək. — dip belderdelər. Yzləre өcen ber nərsə də taləp itmədelər. fəqət başqalarnьŋ jaxşь jəşəven telibez dip jazdьlar. Tiz arada „Prins Uel'ski“ linkorь Hind okeanь dulqьnnarьnda batarqa өlgerde. ə Atlantik xartiasьna inde ber keşe də ьşanmьj başladь. Ruzvelt belən Cercil Stalinnьŋ jardəmen satьp alьrqa həm ana bəjəne Atlantik xartiasь belən tylərgə məçbyr buldьlar. Pol'şa qorban itelde, ə vaqtьnda anьŋ mənfəqəten saqlav өcen dip Angliə suqьşqa qatnaşqan ide. Ruzvelt, Cercil həm alar artьnda torucь „qara kөclər“ өcen bu suqьş „geşeft“-tan (səvdədən) başqa nərsə tygel. Anьŋ tөp teləge xalьqlar bəxte bulmьjca, bөten dөnjanьŋ tabiqi bajlьqlarьn eləktery həm anardan fajdalanu. In elek alar yzləreneŋ eşcelərenen kapitalizm qollьqьnnan nişləp azat itmədelər. alarnьŋ içtimaqi əxvəlləren tərtipkə salu həm də. əjtik, tav eşcelərenen keşe jəşəvenə oşamaqan tormьş şartlarьn jaxşьrtu bujьnca nişləp ber tөrle də cara kyrmədelər?, — dip bez sorьjbьz.

Cөnki alar eş xaqьn iŋ az qьna arttьru da kapitalistlarnьŋ bələkəj genə tөrkemnəre fajdasьn kimetəcək dip isəpləgənnər. Ruzvelt, Cercil həm Stalin „iptəşlər“, bilgele, səjasi uŋьşlьqlar qazandьlar. Urta dingezgə jaqьnraq bulqan illərdə bol'şevizm haman nьqraq nigezlənə bara. Tegeme, bumь bitaraf dəvlət Ruzvelt belən Cercil vəqdələrenə, bol'şevizmqa qarşь kөrəşkə berləşkən Jevropa xalьqlarьnьŋ tavьşьna həm kisətyenə qaraqanda, ele kybrək ьşana. Diqqətləbrək qarap uzьjq. Bol'şevizm, fəqət xianət arqasьnda işek acьlqan kөnjaq Italiə kebek ilda, jəisə qarşьlьq kyrsəty өcen xalьqlarь bik kөcsez bulqan həm „yzləren jaqlavcь“ dəvlətlər tarafьnnan satьlqan tөnjaq Afrikada qьna nigezlənə aldь. Stalinnьŋ yzenə jardəmcelər itkən keşeləren genə qaraqьz! Ul yzenə fajdasь tiye mөmkin bulqan keşlərdən talьmsьzlanmьj həm barsьn da ala. Ul yzeneŋ qocaqьn Italiəneŋ xianətce korolenə kiŋ çəjde. Bandit Titonь marşal dərəçəsenə menderde. Yz-yzen səjyce fransuz generalь de-Gollne vatandaşь general Ziroqa qarşь qujdь. Suqьşqa xətle yk yz xalqь tarafьnnan qulqan elekke Cexoslovakiə prezidentь Beneşnь ontьludan tartьp cьqardь. Stalin bu şəxeslər belən, yzenə anardan fajda bulqanqa caqlь, fajdalana həm alarnь yzencə vaqtь çitkən urьnnarqa taşlьj. Yz xalqьqьznьŋ tarixьn isegezgə tөşeregez. Stalinnьŋ hər vaqьtta da, yz teləgenə ireşy өcen, şul uq jul belən qullanqanьn beləsez.

Ləkin bit Stalin həm Sovet qəskəre xərbi „uŋьşlьqlar“qa ireşer өcen ber nərsəgə də qaramadь. Bu hər kemgə məqlum. German juqarь komandalьqьnьŋ kөndəlek məqlumatlarьn uqьqьz. Alar bulqan xəqiqətne acьqtan-acьq səjlilər. cөnki suqьşucь soldatnьŋ doşmannьŋ qajda ikənen belergə xaqь bar.

Kyŋelle! Sineŋ belən jənəşə yk. german soldatь tora! Ul bөten dөnjanьŋ doşmanьna qarşь bulqan qatь suqьşlarda yzenə iŋ avьr jөklərne alьp kilde. Tuqan şartlar taləp itsə. ul qajber urьnnardan cigende. Ləkin kөrəşne ber genə minutqa da tuqtatmadь.

German xalqь yzeneŋ kөcləren qajdan ala?

German xalqьnьŋ qoralnь ytə irtə taşlav nətiçəsendə berence bөten dөnja suqьşьnьŋ acь sabaqlarьn ul onьtmadь. Adol'f Hitler sotsializmьşь qorь vəqdə genə tygel ikənne jaxşь belde. German soldatьnьŋ kiləcəgen fəqət bol'şevizmnь çiny genə tə'min itəcək. German soldatь yze artьnnan anьŋ ile torqannь belə. Uzqan jьlnьŋ çəjennən birle sez yzegezneŋ vatanьqьzdan jьraqta torasьz. Sez monь kyŋel өcen bigrək tə avьr tojqь ikənen beləsez. Ləkin Angliə həm Amerika hava kөclərenen terror hөçymnəre nətiçəsendə bik kyp german soldatlarь yzlərenen toraqlarьn həm qailələren juqaltqannь sez onьtmaqьz.

Suqьş qьrlarьnda suqьşьp jөryce german qəskərienen jьş qьna өstendə bulqan nərsədən başqa ber əjbere də bulmьj. Seznen jazmьşьqьz bik kyp ooraqlarda german qəskərie jazmьşь belən urtaq noqtalarqa iə. German juqarь komandalьqьnьŋ Sovet qəskəre basьmьna qarşь qujarqa teləgən planьn bez sezgə acьp birə almьjbьz. Yz kartalarьn Stalin da şulaj uq acьp salmьj. Ləkin bez seznen diqqətegezne ber nərsəgə jynəltməkce bulabьz.

Jevropa xalьqlarь bol'şevizm qurqьnьcьna nicek qarьjlar?

Alar ikelənələrme, qurqьnьc aldьnda cigenələrme, kөrəşne tuqtatalarmь jəisə yzlərenə Stalin „azatlьq“ kiterə alsьn өcen işeklər acalarmь? Hiç tə alaj tygel. Qurqьnьc niqədərle jaqьnlaşsa, şul qədərle alar yz saflarьn tьqьzlatalar. Yz təçribələre nigezendə həm Italiə misalьnda alar Stalin belən, anьŋ bereketəşləre həm anьŋ arqasьnda torucь jəhydlər belən ber terle də kileşy bulu mөmkin tygel ikənne jaxşь beləlәr. Xalьqlar ьşdanьna jynəltelgən tavьşlar işь qьna işetelə. Bu tavьşlar arasьnda xөkymətlər başlьqlarьnьŋ həm də dəvlət eşleklelərenen tavьşlarь ajruca abruj belən fajdalanalar. Alar yzlərenen şəxsi fikerləren beldermilər, ə bəlki yz xalьqlarьnьŋ tojqьlarьn belderələr həm bu belderylərə өcen yz xalьqlarь belən tarix qarşьnda tulь çavaplьlьq alьp baralar. Bez soŋqь kөnnərdə jasalqan şundьj belderylərneŋ tik ber nicəsen genə kycerep ytəbez.

Məskəv tezgenendə barucь terrorcь Bela Kunnьŋ qul suzularьnnan tuqan ilen 1919 ncь jьlda qotqarьp qalqan xəzerge vengr xөkyməte başlьqь admiral Xorti qəskər bujьnca birgən bojrьqьnda bolaj dide: „Berence dөnja suqьşьndaqь kebek, bez bu julь da jalqьz tygel. Bez bygen də iŋneiŋgə qujьp, 1914 nce jьldan 1918 nce jьlqa caqlь namuslь həm turьlьqlь rəveştə bezneŋ belən berlektə suqьşqan german qəskəre belən bergə suqьşabьz. Anьŋ belən bezneŋ bergə tykkən qannarьbьz izge tөjene bu suqьşta da bergə bəjli. Yz ilebezne genə tygel, bəlki bөten keşelek dөnjasьn, anьŋ mədəniəten, aŋ-belemen saqlav өcen bez kөrəş alьp bara torqan bu suqьştan çinycelər bulьp cьqar өcen quldan kilgən bөten nərsələrne də eşlərgə tieşbez. Jьraq kөncьqьştan bezgə Japoniə baş ministrь Tozonьŋ qəjrətle tavьşь işetelə. Ul yz xalqьna mөraçəqət itep tybəndəgelərne belderə: Angliə belən Amerikanьŋ plannarь soŋqь vaqьtlarda haman da acьqraq bula bara. Bez bu plannarnь çimerergə qətqi rəveştə qərar birdek həm bu teləkkə ireşkəncə qoralnь taşlamajacaqbьz. Bez kөncьqьşta həm kөnbatьşta ber-berebezdən jьraqta suqьş alьp baruqa qaramastan, bez taqьn da tьqьzraq həm bergələp eşləvgə omtьlabьz. Bez monь da ireşerbez həm yzebezneŋ kөclərebezne qomumi doşmanqa qarşь jynəlterbez. Bez Jevropada Germaniə həm anьŋ berektəşləre belən berlektə tьqьzraq həm qəjrətlerək rəveştə eşlərgə telibez. Doşmannarnьŋ bezne ajrьrqa teləvləren tөbe-tamьrь belən jolqьp taşlarqa telibez. Şulaj itep Jevropa monьŋ əsassьz ikənen qomumi kөclərebez belən bu suqьştan çinep cьqarqa həm bezneŋ qomumi teləklərne tormьşqa aşьrьrqa telibez“.

Kyŋellelərdən torqan hind milli javь qatь suqьş belən Hindstan cigen ytte. Monda alarnь 400 million hind xalqь aşqьnьp kөtep tora.

Germaniədə „Azat Hindstan“ komitetьnьŋ rəise Zamblar bolaj dide: „Şuşь ajlarda min zur vaqiqələr bulacaqьn kөtəm. Bezneŋ vatannь azat ity өcen barqan kөrəş nətiçələre suqьşnьŋ qomumi barьşьna zur tə'sir itəcək. Ber vaqьtnь Atlantik xartia belderelgən ide. Xəzerge vaqьtta Jevropa monьŋ əssassьz ikənen tөşende. Inde Tьn okean xartiasьn xalьqqa beldererga ujlьjlar. Hindstan həm kөncьqьş Aziə xalьqlarь ingliz-amerikalьlarnьŋ bu adьmnarьnnan nərsə kөtelgənlekne acьq tөşenələr. Bez yz kөcebezgə həm bezneŋ berektəşlərnen kөclərenə nьq tajanacaqbьz!“.

Jevropanьŋ həm kөncьqьş Aziənen tavьşlarь. doşmannьŋ front sьzьqьn ytep, xalьqlarnьŋ iŋ javьz doşmanь bulqan Stalinqa qarşь Sovet qəskərieneŋ tьjlьnda kөcle partizan xərəkəten alьp barucь kyŋellelərgə elir dulqьnnarь belən barьp çitələr.

Tatar legionçьlarь taktik өjrənylərdə. Rəsemdə: legionçь minomjottan tez atarqa өjrənə
Foto: Uffz. Philipps

Kyŋellelər! Sez bu xaqta ujlap qaraqьz! Sez bit ьşanьcьs saqta jalqьz yzegez genə tygel. Million xalьq sezneŋ şikelle ujlьj, xis itə həm million xalьq doşmanqa qarşь qoral kytərde.

Stalin suqьş başьnnan, bigrək tə soŋqь vaqьtlarda fajdasьzqa xalьqlarnьŋ qanьn haman da tyktərə, qorbannar birderə. Ul jaŋadan alqan bernicə əlkələr өcen bik qimmət xaq belən tyləde. German komandalьqь — qulьnda bulqan tere kөc belən bik iqtisadlь rəveştə fajdalana. German rezervasь dəvamlь həm kyp diqqət birelgən xəzerlekne ytə. German qəskərienə ber vaqьtta bernicə jəştəgelər caqrьlmьjca, fəqət qəskərgə tieşle jəştəgelər genə caqrьla. Saqlanu sənaqətendə eşləvce qəskərigə caqrьla torqan million eşce həm xezmətkərlər frontta xezmət itə almьj torqan soldatlar belən bilgele plan bujьnca alьştьrьla. Qajcan suqьşnьŋ soŋqь səqətləre çitə, ul vaqьtnь bu anlь rəveştə saqlanьp kilə torqan german rezervasьnьŋ tere kөcləre bezneŋ fajdaqa xəl itkec rolne ujnajacaq. German — Sovet front sьzьqьnьŋ kөnbatьşqa taba kycerelye nətiçəsendə, suqьş sьzьqьndaqь german qəskərləren jaŋa qoral həm suqьş kirək-jaraqlarь belən tə'min ity elekkegə qaraqanda da tizrək bulacaq.

Bu suqьşta ber-berenə qarşь soldatlar qьna tygel, şulaj uq texnika da suqьşa. Soŋqь vaqьtta bulqan doşmannьŋ kөndezge həm tөnge hava hөçymenə german saqlav kөclərenen qarşь tora alu uŋьşlьqlarь Germaniədə hava kyzətcelegenen taqьn da nьq alqa kityen həm suqьşqa jaŋa tiptaqь ocqьclar kertə aluьn kyrsətələr. Bolardan başqa Germaniənen ujlap tabucьlarь həm belgeclərə doşmanqa qarşь taqьn da kөcle qorallar xəzerlilər.

Italiəneŋ bөten sənaqət rajonnarь, ytkən jьlqь kөzdən alьp, german qulьnda eşli. Urьndaqь xalьqnь həm sənaqətne tə'min ity өcen barlьq kirək- jaraqlar elegəcə tөnjaq Italiədən kөnjaq Italiəgə kiterelep torьla. Monnan başqa taqьn kөncьqьşta german xərbi өleşeneŋ cigye belən bol'şeviklar qulьna çimreklek kenə qaldь.

Suqьş yzeneŋ axьrqь cigenə jaqьnlaşa. Kyŋelle! Kem yzeneŋ aŋlamavь arqasьnda cajqala, andьjlarqa kisken bərmə bir! **Çiny bezdə bulьrqa tieş! Cөnki bezneŋ idejəbez xalьqlar өcen bəxet həm jaqtь kiləcək birəcək.**

Oberstleutnant W.

(Dəvamь. Başь uzqan sannarda)

SERLE TEGERMƏN

Dimneŋ quşьmtasь Ө . . . . jьlqasь bujьnda tirə jaqqa danlьqlь bulqan „Xəbibulla buasь“ bar. Jьlqanьŋ uŋ jarьnda bua təbendə matur su tegerməne salьnqan. Biek tegermən yzeneŋ zur təgərməce belən jəşellek fonь aldьnda jьraqtan kyrnep tora. Bu kyrneş cittən qaravcьda tirən xozurlanu tudьra, yzenə tarta . . . Tegerməngə jaqьnajqan sajьn nindider jəşren serlər sine ləzzətle ontьluqa kertələr.

Tegermən tirəsendəge tabiqət maturlьqь səjləp betergesez gyzəl. Jьlqanьŋ sul jarьnda bөjek rəssam qulь belən eşləngən kebek, tөrle tөslərgə bizəlgən çir qatlavlarь belən suzьlqan biek qьzьl jar kytərelgən. Jьlqanьŋ uŋ jarь beraz təbənəgerək həm qujь aqaclьq belən qaplanqan. Jarnьŋ ike jaqьnda da osta master qulь belən eşləngən skul'ptura tora. Sul jaqta zur taş өstendə tersəge belən taşqa terəlep, tirən ujqa batьp, qulьn maŋlajьna salqan ir utьra. Sul jaqta qulьna jəş bala totqan xatьn tora, anьŋ kyzləre saqьnu xise belən irgə taba təbəlgən. Bu ike skul'ptura bua kyrneşenə nindider qьzьqtьrucan serle xis tudьralar. Berence qaraşta uq buaqa kilycelərneŋ diqqəten yzlərenə tartalar . . . Ike jar arasьn taştan salьnqan kiŋ həm biek bua totaştьra. Hic tə, bua keşe qulь belən tөzelgən nərsə, — dip ujlarqa mөmkin tygel. Aŋarda ber genə də tabiqi bulmaqan jasalma sьzьqlar tabьp bulmьj. Əjtersenlə, tabiqət anь yze jasaqan! Ə şarlavьq, ber şarlavьqь nərsə tora?! Bieklektən aqьp torqan, sөt kebek aq su tasmasь tuqtavsьz gөrləven monlь rifmalarqa sala, tьŋlavcьnьŋ bөten diqqəten yzenə tarta, tirən xialqa kertə . . .

Bua salu nətiçəsendə jьlqanьŋ өske jaqьnda su kytəreleşe, kiŋ kylgə əjlənye tirə jaqtaqь tabiqətne tanьj almaslьq yzgərtə. Su kytəreleşe belən sulьş alqan qara jar bujlarь aqaclьq, jəşelcə belən tulalar. Bua qamьşlьqь sansьz qьr yrdəkləren yz qocaqьna ala.

Səqit taŋ aldьnnan uq „Xəbibulla buasь“ na kilep, kyptən eşli başlaqan rəsmen dəvam itte. Ul, bigrək tə qojaş cьqu aldьnda bulqan, bua tirəsendəge jəmle tabiqətne yzeneŋ rəsmendə birergə teləde. Unьşlьraq kyrneş alu өcen, tөrle variantlar jasap qaradь. Ressam yzen-yze ontьp, yzeneŋ içadьna bөten kөcen saldь . . .

Qojaş şaqtьj kytərelgəc, Səqit janьna iptəşləre də çьjldьlar. Alar Səqitne urap alьp, anьŋ tөşergən rəsmenə soqlanьp qaradьlar, tuqtavsьz maqtadьlar.

Bua janьndaqь ike skul'ptura Saniəgə ajruca oxşadь. Ul:

— Qara əle Ajsьlu, nindi matur skul'ptura! Min tatar avьllarьnda kyp bulsam da, ber də mondьj skul'pturalar kyrgənem juq. Anь salucьnьŋ zur səbəbe həm sere bulьrqa tieş. Sin belmiseŋme?, — dip Ajsьludan soradь.

Alar ikese də jaqtь qojaş nurlarьnnan kyzləren qaplap, matur kyrneşkə soqlanьp qaradьlar.

— Min anьŋ tarixьn bik az beləm. Anь Səqit jaxşь belə. Əgər də sin sorasaŋ, sineŋ teləgeŋne kire qaqmas, — dip Səqittən sorarqa Ajsьlu Saniəne qьstadь. Saniəneŋ ujьna ni kilsə, ul anь buldьrmьjca qaldьrmьj. Səqitneŋ: „Xəzer vaqtьm juq, başqa vaqьtta səjlərmen“, — dip, səjləmi qotьlьrqa teləvenə qaramastan, ypkələgən bulьp, kөjləşterep anьŋ rizalьqьn aldь. Başqalar da „Serle tegermən“ neŋ tarixь belən qьzьqsьndьlar həm Səqitne tьŋlav өcen hər qajsь yzenə uŋajlь urьn tabьp, anь urap utьrdьlar. Tulь sulьş alьp, Səqit yzeneŋ syzen başladь.

★

— „Serle tegermən“ neŋ cьnnan da qьzьqlь tarixь bar. Bu tegermən monnan 50 jьl elek əle ul vaqьtta jəş jeget Xəbibulla tarafьnnan salьnqan. Xəbibulla uqьmьşlь, tөrle eşkə bik sələtle keşe bula. Ul ylgəc, tegermən anьŋ kece ulь Qarif qaramaqьna qala. Əle min bala caqta Qarif, atasь kebek tegermənne səjyce, urta jəşlərdəge ir ide. Ata-anasьnьŋ səjləve bujьnca, ul jəş caqьnda „Serle tegermən“ ismendə matur xikəjə jaza. Ləkin, qьzqanьcqa qarşь, bu xikəjə mətbuqat jөzen kyrə almьj.

„Serle tegermən“ kyrneşlərennən, minem jəş caqtan uq qalqan, bik kyp rəsemnərem bar. Minem rəsem tөşeryemne kyrep Qarif abьj jьş qьna janьma kilep utьra, ata-anasьnьŋ tormьşь turьnda səjli ide. Kөnnərneŋ bersendə ul yzeneŋ qul̡jazmasьn da uqьdь. Şul vaqьtta bu jazma minem kyŋlemdə ontьlmaslьq tə'sir qaldьrdь. Qarif abьjnьŋ jazmьşь avьr buldь. Kulaklarnь betery cornda, alar safьna eiəgep, ul Sebergə ozatьldь. Min ul vaqьtta avьlda idem. Sezneŋ kyz aldьqьzda torqan bu ike həjkəlne, rajonnan kilgən ber axmaq: — Bu nindi kulak qaldьqь tora, suqa taşlarqa kirək anь. — dip həjkəllərne vatarqa əmer birde. Ləkin avьl xalqь anьŋ bu nadan teləgenə qarşь kilep, həjkəllərne çimerydən saqlap qala aldь.

Atasь kebek „Serle tegermən“ne səjgən Qarif abьjnьŋ qajqьsь əjtep beterə almaslьq zur buldь. Ul başьn qaja qujarqa belmicə jөrde. Yzeneŋ Sebergə ozatьlacaqьn belgəc, „Serle tegermən“ ne başqa keşe qulьna qaldьrmas өcen, acuьnan aŋa ut tөrtep jandьrьrqa teləven belderde. Ləkin ətiem belən əniem: — Yzeŋ tora almasaŋ da, bəlki kiləcəktə balalarьŋ istəlege yz balalarь өcen genə tygel, şulaj uq avьl xalqь өcen məŋgelek istəlek bulьp tora. — dip, anь tegermənne jandьrmasqa өndədelər. Qarif abьj tegerməne belən ajrьlьşqanda: — Əgər də sonqь kөnnəremdə „Serle tegermən“ emne kyrə alsam, yzemne iŋ bəxetle keşe itep sanar idem. — dip sabi bala şikelle yksep cьladь.

Bu matur qailə tormьşьnьŋ çimerelye mina bik avьr tə'sir itte. Alarnьŋ jazmьşь mine borcьdь. Qajlarda jөrider, mesken Qarif abьj?! Ləkin ul yzeneŋ „Serle tegermən“en ber genə minutqa da isennən cьqarmьjdьr . . .

★

Bu keckenə urьnnь tabiqətneŋ gyzəl pocmaqьna əjlənderyce Xəbibulla yzeneŋ bөten qөmeren şunda uzdьra. Bua bujьnda yzeneŋ tormьş dustь Nəfisə belən tanьşa. Өc jьl bik jaxşь toralar. Xəbibulla ber vaqьt tegermənen onьtqan kebek bula. Bөten eşen aŋarda eşləvce jeget qaramaqьna tapşьra. Өjlənyeneŋ berence jьlьnda ike aj bujьna Qьrьmda, Kafkazda xatьnь belən səjaxəttə jөrep qajta. Nəfisə yzen bik bəxetle sanьj, iren cьn kyŋeldən səjə, tegermən janьndaqь Xəbibullanьŋ өje, anьŋ ikence tuqan өjenə əjlənə. Ikence jьlnь ul qьz bala taba. Bala alarnь taqьn da nьqьraq jaqьnajta, kөndəlek tormьşqa jaŋalьq, xərəkət həm yzeneŋ keckenə, neckə tavьşьn kertə. Şulaj, ber-ber artlь kөnnər həm ajlar ytələr . . .

Jəşlek xise azajudanmь, jəisə səjgən eşe belən jaŋadan ontьla başlavьnnanmь, Xəbibulla ejdə az bula, xatьnь belən balasь janьnda elektəgecə ujnap-kөlep vaqьt ytkərmi başlьj. Xatьnь da moŋa başta artьq əhəmiət birmi. Cөnki ire belən aşavecy aldьnda qьna ocraşsa da, aŋardan ber genə də qatь syz işetkəne bulmьj . . . Ləkin kyp vaqьt keşelərdən jьraqta yzləre genə ajrьlьp toru, yzgərməvcən kөndəlek qadi tormьş əle 20 jəştə genə bulqan Nəfisəgə avьr kyŋelsez tojьla, keşelər arasьnda bulasь, kyŋel acasь kilə başlьj. Ul kyŋlen juatьr өcen kybrək vaqtьn jəşelcə baqcasьnda, buş vaqьtlarьnda qьzь belən kimədə jөrep ytkərə.

Berdən-ber kөnne qьzь belən kimədə jөzep jөrgəndə kinət alar janьnda qьna mьltьqtan atu tavşь işetelə. Nəfisə qurqьp jaq-jaqьna qarana, ləkin ber kemne də kyrə almьj. Şul arada kimə janьna atьlqan qьr yrdəge kilep tөşə. Nəfisə ylgən yrdəkne sudan alьp kiməgə sala həm avcьnьŋ qajda ikənen beler өcen: — Kem bar anda?, — dip tavьş birə. Nəfisəneŋ soravьna, jaqьnda qьna qamьşlьq artьnnan: — Monda kilegez!, — digən çəvap tavьş işetelə. Nəfisə kiməne tavьş işetelgən jaqqa, jar bujьna jynəltə. Qamьşlьqnь ytkəc tə, jar bujьnda, qulьna mьltьq totqan jəş avcь jeget kyrenə. Kimə jar bujьna kilep çitkəc, jeget kiməne qorь çirgə tartьp cьqara həm Nəfisəgə kimədən tөşərgə jardəm itə. Qьr yrdəgen alьp cьqu өcen Nəfisəgə rəxməten belderə, borcьqan өcen qafu ityen sorьj. Cibər jəş xatьnnь kyrep jeget qəçəpkə qala, əjtergə syz tapmьj. Atьlqan qьr yrdəgen bylək itep alьrqa təqdim itə. Nəfisə anьŋ təqdimen başta kire qaqsa da, jeget bik ytengəc, byləkne alьrqa riza bula. Rəxmətləren beldergənnən soŋ, jaŋadan kiməgə utьrьp kitərgə teli. Jeget Nəfisəneŋ qulьnnan totьp:

— Xanьm, qafu itegez! Ber minutqa qьna tuqtaqьz əle? Ber genə soravьm bar. Sez monda jьş bulasьzmь, sez kem bulasьz?, — dip yzeneŋ anьŋ belən qьzьqsьnuьn belderə.

Nəfisə bu soravnь işetep jьlmaja, şulaj da jegetne çəvapsьz qaldьrmьj: — Min tegermənce xatьnь bulam. Menə өjebez jьraq tygel, kyrnep tora, — dip kiməgə utьra. Jeget Nəfisə kyzdən juqalqancь anьŋ artьnnan qarap qala.

Bu ocraşudan soŋ bua jar bujlarьnda jəş avcь kөndə kyrenə başlьj. Nəfisə artьnnan jьraqtan kyzətə, ytep barьşlьj ocraşqanda syz quşarqa teli. Ləkin Nəfisə tөrle səbəplər tabьp, hər vaqьtta da bergə ozaq qalmasqa, kyp səjləşməskə fьrsa! Jeget

yzenə oxşasa da, anьꞑ kyꞑelenə yzennən berər tөrle jalqьş ьşanьc birydən qurqa . . .

Şulaj çəj ajlarь ytələr . . . Jeget cьn kyꞑeldən Nəfisəgə qaşьjq bula. Nəfisəne jьraqtan qьna bulsa da kyry anьꞑ өcen zur bəxetkə əjlənə . . .

Sentəbr ajьnьꞑ başlarьnda ber kөnne Nəfisə qadəttəgecə yzeneꞑ irtənge eşen təmamlaqac, qьzьn alьp kimə belən jөrergə cьqa. Kiməgə utьrqac, kyze işkək janьna qьstьrьlqan xatqa tөşə. Adresь: „Nəfisə xanьmqa" — dip jazьlqan. Xat qьsqaca qьna:

„Nəfisə xanьm!

Seznen rəxsətegezdən başqa xat jazuьm өcen qafu ityegezne sorьjm. Min sezne səjəm. Sezne kyry, seznen tavьşьqьzьn işety belən genə toram. Bygen qojaş bajьr aldьnnan, bez berence tapqьr ocraşqan urьnqa cьqьqьz. Min seznen belən acьq səjləşergə tieşlemen. Ytenecemne kire qaqmaqьz. Min barьber sezne kyrəcəkmen.

Xuşьqьz!

Sezne cьn kyꞑeldən səjyce — Şakir.“

Xatnь uqu Nəfisədə tirən tə'sir qaldьra. Ul əlegə qədəre barь tik xatьn-qьz sizgerlege belən genə Şakirneꞑ anь səjyen sizə. Ləkin monьꞑ cьnlьqьna ьşanьp çitmi, ber az şiklənə ide. Xat anьꞑ şiklənyenə cik quja. Cьn məxəbbət syzləre jəş jөrəkne jьraq tibərgə, baştan tөrletөrle ujlar kicerergə məçbyr itələr. Saf məxəbbət belən janucь Şakirgə cьlь syzlər əjtəse, anь tьnьclandьrasь kilə . . . Ləkin Nəfisə vaqьtlь xiallanuьnnan ujana, başqa ir turьnda başьna uj keryennən ojala:

— Jə xoda, nərsə min ujlьjm, başьmnь juqaltqanmьn. Juq, juq, kyreşy bulьrqa mөmkin tygel. Xəbibulla belsə ni diər . . ., — dip, Şakirneꞑ xatьn jьrtьp suqa taşlьj, qьzьqtьrucan ujlarnь başьnnan quarqa teli. Ləkin kөn bujь Şakir isennən cьqmьj, tyzemsezlek belən kicne kөtə . . . Aꞑarda „barьrqamь, barmasqamь" digən ike fiker tua. Barmasqa dip yz-yzenə syz birə. Şulaj da teləgennən tьş balasьn irtərək joqlata. Ire eştən qajtuqa kicke aşnь xəzerləp quja. Qojaş bajьr aldьnnan bua өstenə cьqьp qamьşlьqqa taba kyzen sala. Ecennən: — Bəlki kilməs tə. juqqa qьna borcьlam, — dip yzen tьnьclandьrьrqa teli. Ber az vaqьt ytkəc. jьraqta aꞑa taba qarap torqan ir şəvləsen kyrə. Şəvlə qulьn bolqьj. nindider bilge birə. Nəfisə ni eşlərgə belmi. başь əjlənə. Jaꞑadan „barьrqamь. barmasqamь" digən sorav anьꞑ aldьna basa. Xatnьꞑ: „Min barьber sezne kyrəcəkmen" digən soꞑqь syzləre isenə tөşə. Fikere ikelənə . . . — Xəbibullanьꞑ sizye bar. juq-barnь ujlьj başlar. Iꞑ jaxşьsь xəzer yk barьp kisken çəvap biry. Annan mine borcьmas. — dip aşьqьp Şakir ketkən çirgə jynələ. Jөrəge tuqtavsьz tibə. tiz jөrydən sulьşь qьsьla . . .

Şakir. Nəfisə jaqьnaju belən. kyləgədən aꞑa qarşь cьqьp: — Ax, səjeklem. sezne kyry minem өcen iꞑ zur bəxet!". — dip anьꞑ qullarьn qьsa.

— Şakir. zinhar mine borcьmaqьz. Kitegez. kitegez! Minem irem. balam bar. Min sezne səjə almьjm. Zinhar kitegez. aculanmaqьz. Min artьq qala almьjm. — dip anь qьsьp totqan qullardan ьcqьnьrqa teli. Ləkin kөcle qullar anь qatьraq qьstьlar. Şakir aꞑarqa endəşergə irek birmi. tuqtavsьz səjy syzləren. ecke xisləren səjli . . . Nəfisənen bөten təne qaltьrana. qarşьlьqь jomşara başlьj. Anь „qalma. kit" di. Ul bөten kөcen çiьp. anь qьsьp totqan qullardan ьcqьna. — Juq. juq, kitegez. kitegez! Ontьqьz mine. başqaca kilməgez!. — dip өjgə taba jөgerə. Ber jөgerme adьm da ytmi. aꞑa taba kilyce ire Xəbibullanь kyrə. Kөtelməgənlektən, Nəfisə qavşap kitə, jөgeryennən şьp itep tuqtьj. Qullarь kykrəgenə qьsьp, başьn asqa iə. Xəbibulla xatьnьnьꞑ borcьluьn kyrep, aşьqьp anьꞑ janьna kilə, qocaqlьj, kykrəgenə qьsa, arqasьnnan səjep aꞑardan borcьluьnьꞑ səbəben sorьj. Kinət anьꞑ kyzenə aqaclьqqa kerep barucь ir gəvdəse cagьla. Ul aptьrap: — Kem bu, nişləp monda jөri?, — dip ir artьnnan barmaqьn, anь tuqtatmaqcь bula. Nəfisə ireneꞑ qulьn totьp tuqtata: — Kirəkmi, jөrmə, ber nərsə də juq, — di.

Alar ber syzsez, tьnьc qьna өjgə qajtalar. Xəbibullada berence tapqьr kөnləşy xise tua. Ul avcь jegetneꞑ bua tirəsenə jьş jөryenə ber nindi əhəmiət birməgən bulsa da, bygenge vaqiqə anьꞑ kyꞑlendə zur şiklənү tudьra. Nəfisənen qatь borcьluь həm bu vaqiqədən soꞑ ber syz də endəşməve bu şikne taqь da nьqьraq kөcəjtə. Başьna kilgən tөrle şiklənygə həm qərlənygə tieşle çəvap taba almьj. Ber minut ecendə jəmle tormьş tьnьclьqь juqala. Ecendə acu xise arta, yzen aldanqan ir itep xisaplьj. Berence mərtəbə Nəfisəgə ber syz də endəşmi, kienep əjdən cьqьp kitə . . .

Səqət tөnge 12 ne suqa . . . Ber . . . Ike . . . Өc . . .

Xəbibulla haman өjgə qajtmьj. Nəfisənen kyzenə tөn joqьsь kermi. Ire өcen borcьla. bernicə tapqьr bua tirəsenə ezlərgə cьqa.

Tөn tьnьc. Ber genə tavьş ta juq . . . Jaꞑadan өjgə kerə, өstəl өstenə tajanьp, yzeneꞑ qajqьlь ujlarьna bata. Bu ike ara bulqan aꞑlaşьlmavcьlьqta barь tik yzen genə qəjepli. Ire qajtu belən barьn da acьq itep səjləməkce bula . . . Yzen adaşqan, jardəmcesez qaiqan sabьj tөsle xisaplьj, sansьz kyz jəşləren tygə . . .

(Dəvamь bar).

Ural qьzьna

Kicke tьnlьq matur su bujьnda
Joqьsьna erep avqanda,
Moꞑsu tьnlьq tөnen tirbəlderep
Sanduqaclar moꞑь javqanda.

Soꞑqь tapqьr, kyreşyne kyrep,
Salqьn qьna itep kөldek bez,
Ajrьlьşu aldьndan. başlar iep,
Ajlь tөndə qajqь byldek bez.

Qajqь byldek. salqьn qьna kөldek,
Kyzlərebez — kyzdən kitməde.
Tөn çitmədc. beznen syz betmədc,
Taꞑ aşьqtь. bezne kөtmədə.

Joldьzlar syngəndə. tөn ylgəndə,
Məxəbbətne tormьş bylgəndə.
Kөləc qojaş təkə tav artьnnan
Nurlar sibep, balqьp kөlgəndə.

Kyz aldьmda haman. taşqa basьp,
Javlьq bolqap ozatьp qaluьn.
Ujlarьmda şul su bujlarьnda
Jalqьz çьrlap sular aluьn!

Ajrьlьşu mine onьttьrmas.
Jəşləj səjgən Ural qьzlarьn.
Quşьlrьbьz, tormьş taşlasa da
Arabьzqa salqьn bozlarьn.

Qarşь al sin, taqьn taşqa basьp,
Ilem irnen irek ypkəndə.
Doşmannarnьꞑ qara jərəklərе,
Iꞑ axьrqь tapqьr tipkəndə.

Joldьz kebek synep juqalsaq ta
Qojaş kebek balqьp tuarbьz,
Irkələnep şunda ikəv genə
Məxəbbətkə kyꞑel juarbьz! . . .

Əjsu

Qьzьqlь jarьş. Tatar jegetləre jal vaqьtlarьn kyꞑelle uzdьralar
Foto: Uffz. Philipps.

Kyꞑel acu kicəse

Legionnьꞑ hər qajsь byleklərendə kyꞑel acu kicəse ojьştьru hərber legioncь tarafьnnan səjelgən qədətkə əjlənep qaldь. Bu kyꞑelle kөnne legioncьlar zur şatlьq belən kөtep alalar da, kicə ytkəndən soꞑ kyp vaqьtlar saqьnьp səjlilər. Nicek saqьnmasqa soꞑ anь? Ul kөn şatbəxetle qailəneꞑ bergə çiьlьp, kyꞑel acьp ruxlanьp, ber-bereꞑə duslьq, xөrmətlelekne taqьn da kөcəjty kicəse bit ul! Bulqan qajqьlarьnnь taratu, kiləcək өcen tajanьclarьnnь taqьn da kөcəjty, ber-bereꞑə ьşanьcьnь arttьru kөne bulьp, sineꞑ xөsusən tormьşьꞑda da tirən ez qaldьra şul ul kөn.

2 nce majda legionnьꞑ mədəni bylem eşcelərе өcen iptəşlər kicəse ytkərelde. Kic belən legioncьlar jortьnьꞑ ajrьm matur, ber keckenə zalьnda, qunaqlar өcen urьnnar xəzerləngən ide.

Səqət 8 də caqьrьlqan qunaqlar da kilep çittelər. Hər berseneꞑ jөze şat, ruxь kytərenke. Legionnьꞑ mədəni bylem çitəkcese kicəne acьp, anьꞑ təqdime belən berence bokal Adolf Hitler savlьqьna kytərelde. Ul syzen dəvam itep: „Sez hər vaqьt başqa bylemlərneꞑ kyꞑelen acu өcen xezmət itep kildegez, bygen sez yzegezneꞑ kyꞑelegezne acarqa mөmkinlek taptьqьz. Sezneꞑ eşegez çiꞑel tygel. hic tuqtamьj jaꞑa materiallar, kөjlər, moꞑlar xəzerləvegez kirək. Sez legionnьꞑ başqa bylemlərenə yrnək bulьrqa tieşle bylemendə xezmət itəsez. seznen unьşlarьqьz qomumi legion unьşlarь. Başqa bylemlər sezdən yrnək alalar. Jaqьn kөnnərdə başqa garnizonnarqa. xərbi bylemnərgə barьp zur konsertlar birəcəkbez. Şunьꞑ өcen yz өstegezdə taqьn da tьrьşьbьraq, əhəmiətlerək eşlər eşlərgə kirək. Seznen eşləregezdə zur unьşlar telim. kiləcək çiꞑylərgə, ura!“, — dip syzen beterde.

Kөcle ura tavьşlarь zalnь jaꞑqьrattьlar.

KyməK moꞑlь çьr başlandь. Idel bujь xalьqlarьnьꞑ tirən məqnəle moꞑlarь həmmə qunaqlarnь yzenə tə'sire ecenə aldь. Alar tirən ujqa battьlar . . . Xalqьbьznьꞑ azatlьq өcen kөrəş tarixь kyz aldьnnan ytə. Mamiş birde kөrəşlərе, Stepan Razin belən berlek kөrəşe. Ənə Ilmək batьr. qəjrətle Qara Saqal, qəharman Julaj həm anьꞑ ulь Salavat. Taqьn Batьrşa. Bulat Batьrlar, bik kyp milli azatlьq өcen ytkən qanlь kөrəşlərneꞑ çitəkcelərе, alarqa iərgən kyp meꞑləgən xalьq tөrkemnərе, şəhitlərneꞑ qanlarь belən qьzarqan Idel suьnьꞑ dulqьnnarь, berəm-berəm kyz aldьnnan tezelep ytələr də, uf!, — dip avьr sulьş alasьꞑ.

Dөreslek çiꞑərgə tieş bit! Bu qannar fajdasьzqa tygelmədə, ul qanlarnьꞑ iələre bezne jənədə kөclerək kөrəşkə, çiꞑygə caqьralar . . .

Çьr tuqtalu belən unter ofitsər B. yzeneꞑ cьqьşьnda, çьrdan bik kөcle tə'sirlənyen əjtep, — moꞑarcь ojьştьrьlqan konsertlarda ber nərseneꞑ çiteşməgənlege sizelə ide, ul da bulsa xor ojьştьrьlmavь ikən. Monnan soꞑ programmanь jaxşь xorlar xəzerləp tutьrubьz, bajьtubьz kirək, moꞑьj jaxşь çьrlarnь başqalar da işetsennər, — di.

Muzьjka. çьrlar ber-ber artlь dəvam ittelər. Kicədə qatnaşucьlar da ber-berləren xөrmətləp, bokallarnь allь-artlь kytərdelər. Alar yzləreneꞑ şatlьqlarьn jəşerə almadьlar. Ujьn aralarьnda berdən şavlap torqan zalnь tьnьclьq basa da, jegetlər syzgə cьqьp, yzləreneꞑ tormьş şartlarьnьꞑ jaxşь ojьştьrьluьn, alar xaqьnda tuqtavsьz qajqьrtu alьp barucь həm eşlərendə jardəm birycе çitəkcelərgə rəxmətləren belderep. kiləcəktə taqьn da jaxşьraq eşlərgə vəqdələr birələr.

Muzьjkacьlar ismennən legioncь M. syz alьp: — Legion beznen ikence vatanьbьz bula aldь. bezne ata-anabьz kebek tərbiəlәde. Kyp jegetlərebez legion safьnda tərbiələnep ystelər. Xəzer beznen lejtenantlarьbьz kyp. өlkən lejtenantlarьbьz bar. Bez tormьş şartlarьnnan bik rizabьz. moꞑьn өcen legion komandalьqьna kyp rəxmətlər əjtəbez! — di. Ul syzen dəvam itə. Mədəni bylem çitəkcelərenə rəxmətləren belderep: — Beznen jegetlərebezneꞑ kybese tьn orkestrnь ujnav tygel. əvəle totьp ta qaramaqannar. Şuꞑa qaramastan. xəzerge kөndə hər tөrle xalьq moꞑlarьn matur itep ujnьj alabьz. Kiləcəktə də jaꞑa unьşlarqa ireşy өcen. danlьqlь xalqьbьznьꞑ mədəniəte, sənqəte belən yz jegetlərebezne genə tərbiələp qalmьj. Jevropa xalьqlarьna da jaxşь tanьştьru өcen kөrəşəcəkbez! — dip syzen beterde.

Kyꞑelle çьrlar. muzьjka həm biylər yz nəybətlərе belən ozaq tөngə qədər dəvam ittelər. Irkenləp kyꞑel acqan qunaqlar kicədən bik riza bulьp, şat jөzlərе belən saubullaşьp taralьştьlar.

Irek

Angliə gəzitəse „Neus Kronkil“ xəbər ityenə qaraqanda, Britanieneꞑ xərbi ministrь Genderson kolonial qəskərlərendə tərtip bozucьlarqa qamcь çəzasь birelyen raslaqan.

Atnalьq kyzəty

Sovet qəskərləre tarafьnnan Seret jьlqasьnьn urta aqьmьndaqь (Rumьjniədə) german pozitsiəsen ezərgə matasular unьşsьz cьqtь. Bu suqьşta Sovetlarnьn kyp sanda tanklarь juqqa cьqarьldь. Karpat belən Dnestr jьlqasьnьn juqarь aqьmь arasьnda german həm venger byleklərə jana çirlərgə kerdelər. Kovelnen kencьqьş-kən jaqьnda sovetlarnьn heçymlərə kire qajtarьldь. Jorontnьn urta eleşendə sovet bandalarь bik zur juqaltularqa ducar iteldelər. Nettuno kyper aldь nьqьtmasь tirəsendə doşman tarafьnnan jasalqan heçym, alar ecen zur juqaltular belən kire qaqьldь.

Tən jaq frontta kyzətycelər həm bərmə byleklər ike jaqtan da çanlandьlar. Bosninen kencьqьşьnda german byleklərə tarafьnnan 5 zur kommunist bandalar tərkeme juq itelde həm Serbiə çirendə nьqьj almaslьq xəlgə kitereldelər.

Tən jaq dingezdə german su astь kimələre, Angliədən kilyce karavanqa heçym jasadьlar. 8 minonosets həm 5 kimə (30 000 brt.) batьrьlqan.

Angliə ocqьclarь Ispaniənen, qьzьl xacqa xezmət itə torqan „Xristina“ ismendəge kiməsenə heçym jasadьlar.

Eş taşlavlar nətiçəsendə Angliə sənaqəte mart ajьnda 1 600 000 eş kene juqaltqan.

Kencьqьş Aziədə. Imfale şəhərendə qamalqan 4 Angliə diviziəse şəhərne taşlap cьqtьlar həm nətiçədə alar 30 000 ləp qəskər juqaltqannar. Japon ocqьclarь Jana Gvinejə utravь bujьnda ber Amerika krejserьn batьrqannar, ə ikence krejser Truk utravьnьn kencьqьş jaqьnda batьrьlqan.

Londonda Angliəgə bujsьnqan dəvlət vəkillərenen çiьlьşь acьldь. Bu çiьlьş Angliəgə, Hindstannьn 2 men, Avstralia 870 000, Kanada 750 000, kən jaq Afrika 269 000 həm Jana Zelandiə 189 000 qəskər birgənlegen bilgeləp uzdь.

Angliə çirendə təzelgən berence Amerika radio noqtasь, tizdən eşli başlajacaq.

Kən jaq Italiədəge Badolio xekymətenə. Məskəydən Togliati həm Erkoli caqьrьldь.

Sovetlar sojuzьnьn juqaltularь

Şvetsiədə cьqa torqan „Noje Bernes Sejtung“ isemle gəzite yzenen baş məqaləsendə qьzьl qəskərnen juqaltularь turьndaqь xəbərne urnaştьrdь. Gəzitə tybəndəgecə jaza: „Məqlumatlь xərbi belgeclər. qьzьl qəskərnen ber kən ecendəge juqaltularьn urtaca 11 000 keşe xisaplьjlar. Bu san ber aj ecendə 300 000 keşe jaisə suqьşnьn ytkən 32 ajь ecendə Sovetlar sojuzьnьn 9 000 000 keşe juqaltqanlьqьn kyrsətə“.

Grekia bol'şevizmqa qarşь

Epir elkəsendə torucь greklarnьn 3000 nən artьqь bol'şevizmqa qarşь nəmajьş ojьştьrqannar. Nəmajьşta, 20 jьl Sovetlar sojuzьnda jəşəgən həm annan ilenə qacьp cьqqan Viktor Sureminidi notьq totqan. Ul yzenen ildəşləren Sovetlarda jəşəvce greklarnьn tormьşь belən tanьştьrqan. Krasnodar, Majkop, Rostof tirələrendə jəşəvce menləgən greklarnьn həlak bulularьn nəmajьşqa çiьlqan xalьq tьnnarьn almьjca tьnlaqan.

Sureminidi yz ildəşləren bol'şevizmqa qarşь kerəşkə beten kecləren birergə caqьrqan.

Xorvatiənen tьşqь eşlər ministrь Piric eşennən buşatьlьp, anьn eşləre ecke eşlər ministrь d-r Zorkovicqa tapşьrьlqan.

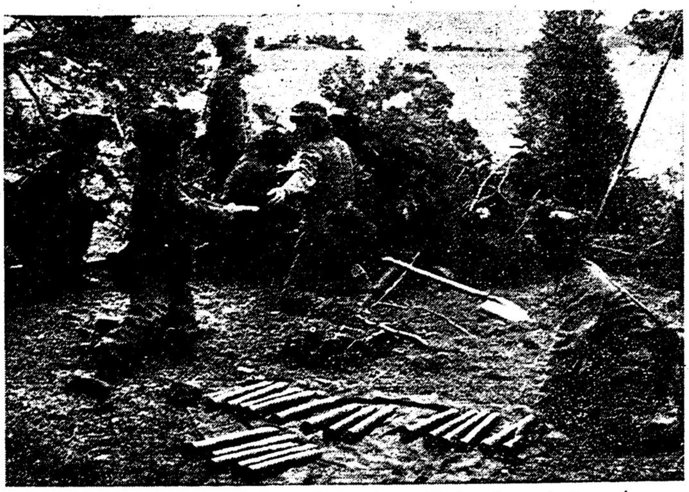

Tankka qarşь tuptan atu. Legioneьlar xərbi ejrənylər vaqtьnda
Foto: Uffz. Philipps

Japonnarnьn unьşlarь

Japonnar hind qəskərləre belən berlektə 7 nce maj kenne Hindstan cigen yttelər. Japonnarnьn xəbər itylərenə qaraqanda, hind azatlьq qəskərie kennən ken ysə. Cenki xəzer ana ingliz qəskəriennən qacьp jeri torqan hind soldatlarь qьna tygel, urьnnardaqь barlьq tьnьc xalьqlar da kilep quşьlalar.

Japon qəskərləre, in əhəmiətle təp terək urnь bulqan Pamilne kyptən tygel genə alьp, Imfal' tirəsennən qacьp barqan ingliz qəskərlərenen cigeny julьn kistelər. Şunьn arqasьnda monda bik qatь suqьşlar bulьp ytte.

4 nce majda estəmə nьqьtu kece itep çibərelgən britan qəskərləre, japonnar tarafьnnan alьnqan Koxinanь 30 tank jardəmendə janadan basьp alьrqa teləsələr də, ber nərsədə cьqmadь, 14 tanklarь betereldе.

Tən jaq Qьtaj frontьnnan ten jaq Xunanda 80 000 ştьjktan torqan 10 Cuntsin diviziəsen japonnarnьn uratьp alularь turьnda xəbər itələr. Japonnarnьn motorlaşqan eleşe, tavlь urьnnьn avьr şartlarьna qaramastan şul qədər qьzu xərəkət ittelər ki, xətta qьtajlar uratьlьp alьnqan çirlərennən cьqa da almadьlar. 5 nce majdan başlap uratьlьp alьnqan Cuntsin qəskərie ber tuqtausьz beterelep barьla.

Italiədəge xəllər

Inglizlərnen Messin buqazь aşa ytep, Italiə çirenə kerylərenə 8 aj vaqьt tulьp kitte. Xəzerge kəndə Italiə frontьnda ber qədər tьnьclьq sizelə. Şunar qaramastan Italiədə bulqan suqьş təçribələrennən cьqьp qajber ejrətkec nətiçələr jasarqa memkin.

Monnan 8 aj elek, kən jaq Italiənen saqlanu jaqьnnan jomşaq bulqan rajonnarьnda inglizlər jaxşь qьna tizlek belən alqa bardьlar. Ul vaqьtta alar xətta 400 kilometrqa qədər çir kildelər. Şul uq vaqьtta, Salerno həm Neapol' rajonnarьnda Ingliz-amerikalьlarqa, nьq qarşь torqan german byleklərə belən ecraşьrqa turь kilde həm alarnьn alqa barularь sizelerlek rəveştə əkrenəjtelde.

Ingliz - amerikalьlarnьn Badolio xianətennən fajdalanьp, Italiəne Germaniə berektəşlegennən ajьrьp, suqьştan cьqaru teləklərə baştan uq unьşsьzlьqqa ocьradь. Berektəşlərnen Italiəgə bulqan heçymne qьsqa vaqьt ecendə təmam itəcəkbez, digən ujlarь səjasi unьşsьzlьqlarqa ocьrap, Neapol' rajonьnda qatь suqьşlarqa əjlənep kitte. Şul vaqьttan başlap xəl kisken rəveştə yzgərde. Sonqь çide aj ecendə ingliz-amerikalьlar, qəskər həm qoral, şulaj uq havada esten bulularьna qaramastan, barь tik kenenə 300 metr qьna alqa bara aldьlar.

1944 nce jьlnьn 22 nce qinvarьnda Nettuno - Antsio rajonьna qəskər teşerep tə, 200 kən suqьşu dəvamьnda ingliz-amerikalьlar tən jaqqa taba barь tik 60 kilometr qьna alqa kitə aldьlar. Germaniə qəskərlərenə kennən ken quşьlьp torqan Faşistik-respublika qəskərləre belən berlektə, Germaniə qəskərləre beten front bujlap yzlərenen suqьş sьzьqlarьnda nьq toralar. Italiədə suqьş bik nьq qьzьp kityen ketərgə memkin. Ləkin şunьsьna nьq ьşanьrqa kirək ki, ingliz-amerikalьlar german qəskərlərenə ber nindi də çiddi qaqşatu jasьj almajacaqlar.

Matur jalqanlavlar

Sovet tezeleşenen təp yzencəlege — jalqanlav. Bol'şeviklar xalьqnь terrorlarca qurqьtu belən totalar. Şulaj uq yzlərenen propagandalarь belən də xalьqnь jalqanlap, alarnьn anьn tomalьjlar. Bol'şeviklarnьn şiqarь bulqan: „Beten denja xezmət iələrenen tuqanlьqь“ da, şul uq „tuqanlьq“ dip, xalьqnь qьzьqtьrьrqa teləgən aldavdan, jalqanlavdan qibarət.

Syzlər, syzlər — barьsь da xəjlələr, vəqdələr, endəvlər belən qabartьlqan matur syzlər. Bolar belən yk kreml'nen cьtьq joze, nagannьn qara kəpşəse hər kemnen ike kyz arasьna təzəlgən ide. „Proletariat gumanizm“ ьnnan aiьp, ədəbiat həm sənqəttəge „sotsialistik realizm“ ьnaca, bol'şeviklarnьn barlьq „mədəniət“ endə matur syzlərgə terengən jalqanlavlar qьna buldь.

Ədəbiat, muzьjka, teatr, kino — barьsь da, „sotsialistik realizm“. Qajda qьna bulmasьn, beten çirdə sovet mədəniətenen masterlarь „Stalin“ dəverenen perspektivasьn, bejeklegen deres həm kytərenke tavьş belən caqьldьrьrqa caqьrьldьlar. Monьn bujьnca tərilkə totucьlar, jazdьlar, caqьldьrdьlar, „dahilar“nьn rəsemnəren bizədelər, jana sarajlar saldьlar. Əmma şuşь „sotsialistik realizm“ retseptь bujьnca barlьqqa kilgən beten „içadi“ əjberlər — barьsь da sələtsez jazьlьp, sovet cьnbarlьqьnnan jьraq tordьlar; jəqni realizmqa jat buldьlar.

Menə „Capajef“, „Maksimnьn jəşlege“, „Volga-Volga...“ həm başqa taqь xalьqqa bilgele bulqan sovet filmnərə. Bolarda da tik matur jalqanlavlar qьna, dereslek juq.

Əjje, qararqa kynelle şikelle. Menə ber qьz, Məskəv olempiadasьnda cьqьş jasap, tiz genə ataqlь bulьp kitə. Jaki „Igencelər“ də beten kolxozcьlar bəjrəmdə velosipedlar belən cьqalar. Qaraqanda, kynellesennən kynelsezlege kyberək ide. Cenki sin kinoteatrdan cьqu belən, betenlej monьn kirese bulqan tormьşnь — cьn tormьşnь, anda həlak bulqan sələtle qьzlarnь, jegetlərne, ber telem ikməkkə də zarьqьp jəşəgən kolxozcьnь kyrə iden, kykrəgen ireksezdən qьsьla ide.

Xalьqnьn normal' keşelərcə jəşərgə teləvləren bol'şeviklar bik jaxşь belələr. Tik bu tormьşnь alar kitapta jə kinoda qьna kyrsətep kildelər. Cьnbarlьqta bolar betenləj kire jaqь belən kyrende. Şuna kyrə Sovet keşelərə, Lebedef Kumacnьn çьrlarьn çьrlaqan xəldə, şul uq vaqьt Don-Kixot bulьrqa da teləmədelər həm pьcraq Kreml' Al'donsнь gyzəl Dul'sine itep tə qabul itmədelər. Propaganda belən Stalin cьnbarlьqьndaqь qapma qarşьlьq yze yk xalьqnьn kyzen aca.

Beznen eşebez, bol'şevizm doşmannarьnьn eşe, bol'şeviklarnьn jalqanqa terengən matur syzlərə belən, alarnьn qara eşlərə arasьnda ajьrma barlьqьn cajqalucь xalьqqa acьq misallar belən kyrsətep biry.

Kybesencə keşelər syzlər belən tygel, eşlər belən xekem itələr. Stalin ejeren də şulaj xekem itəcəklər. Mona şiklənergə jaramьj. **Beznen xalьqnьn cьqarqan qərarь qatь bulacaq!**

Banditlarnьn juqaltularь

Balkan jarьm atavьn kommunist bandalarьnnan tazartu eşe kennən ken kiskenləşə. Bu rajonnardaqь suqьşlarda ytkən jьlnьn sentəbr ajьnnan başlap, bu jьlnьn aprel ajьna qədər, german qəskərləre həm SS byleklərə tarafьnnan 70 592 bandit yterelgən həm 63 654 bandit əsirgə alьnqan. Aprel ajьnda qьna 11 224 bandit yterelgən həm 4282 se əsirgə alьnqan.

Dəres taləp

Orden ketep ciratta torucь ber qьzьl qəskəri:

— Bu qəhər suqqan Mixail qartnь berər kolxozqa kəbestə qaravьllarqa qьna qujasь bar, juqsa beten ordennarnь ciratsьz, yz tanьş-beleşlərenə genə birep betera də, bezgə ketərgə turь kilə. Monda orden taratьp utьrьrqa beznen kolxoznьn Xupçamal qarcьq ta ber xianətsez buldьracaq. — digən.

Ikence berse:

— Anь kolxozqa qujsan, ul anda 3 kən də eşli almas. Dyrtence kenne xekem qarşьnda bulьr. Anьn bit, urlaşuьn Kreml'də genə qafu itələr, — digən.

Fatьjx Kamaj

Çavaplь redaktor leg. Qiam Qəhet.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural“
Berlin W 7, Dorotheenstraße 64
Druck: Deutscher Verlag, Berlin

Атăл-Урал

№ 11 | „Idel-Ural“ хаçатăн чăвашла хушăмĕ | 20. Май 1944

Кĕрешӳре çирĕп пулни çĕнтерӳ шанчăкне ӳстерĕ

Пĕртен пĕр çул—кĕрешӳ

Эпир, Совет Сойузĕнче иудă-большевиклăх пусмăрĕпе мăшкăлне чăтса ирттернĕ Атăл-Урал халăхĕсем, халĕ, нимĕç халăхĕпе пĕрле пулса, Сталин тытăмлăхне хирĕç пысăк курайманлăхпа хĕçпăшал çĕклерĕмĕр. Пирĕн çĕршывăн вĕри чĕреллĕ паттăр йĕкĕчĕсем халĕ, хăйсен пулас ирĕкĕшĕн ĕмĕт хурса, пĕрлелĕх фрончĕн тĕрлĕ пайĕсенче çапăçса йĕ Европăн нумай кĕтессисенче хурал тăрса унăн хӳтлĕхне сыхлаççĕ. Легионсăсем лайăх пĕлеççĕ: пирĕн пĕртен пĕр çул — кĕрешӳ тата çĕнтерӳ, мĕншĕн тесен, Германи çĕнтерĕвĕнче кăна халăхăмăр хăйĕн пурнăç тивĕçлĕхне илме пултарать; национал-социализм йĕркипе çех халăх хăй ирĕклĕхĕпе аталанма пултарать.

Пире большевиксенчен ним кĕтмелли те çук, эпир кетместпĕр те. Вĕсен пĕтĕм сăмахĕ ултав, тĕллевĕ — пурнăçа аркату тата вĕçĕмсĕр вĕлерӳ. Анчах вĕсем илемлĕ фразăсемпе витĕнме йуратаççĕ. Çав илемлĕ фразăсемпе витĕнсе хăйсен аркату ĕçне малалла илсе пыраççĕ. Еçлекенсемпе хресченсене илĕртсе большевиксем 1917 çулта власа хăйсен аллине илчĕç, анчах влаç умне кĕрсе ларсан, хăйсем панă сăмаха пурнăçлас вырăнне ĕçлекенпе хресчене тимĕр хĕскĕче тытса хĕсрĕç, вара вĕсене 1941 çулхи вăрçă пуçланиччченех тупарĕç. Вăрçă пуçлансан нуша тӳснĕ халăхсем советсене сыхласа çапăçасшăн пулмарĕç, нумайĕшĕ нимĕçсен йенне каçса аллисене хĕçпăшал илчĕç те, темиçе çул капланса тăнă тавăру сиплипе иудă-большевиклăхла тытăма хирĕç çапăçма пуçларĕç. Кăна сиссе илсе хăвăрт пăркаланма вĕреннĕ Сталин хăвăртрах хăйĕн тĕп сулĕ синчен «пăрăнса» халăхсен нациллĕ ĕмĕчĕтурăмĕсене май сăлтма, тĕрлĕрен «лайăх» йышăнусем кăларма васкарĕ. Нимĕçсен аллине йулнă халăхсене «пусмăртан» кăларма кăшкăрче. Туррăн йăвăш та ырă шурă путекĕ пек курăнса, большевиксене тĕрĕслĕх йуратакан халăха улталаса çĕнĕрен йунлă çапăçăва çĕклеме май килчĕ. Анчах мĕлйуншар сын вилĕвĕпе тата темçул тертпе малалла кусма пуçланă Хĕрлĕ çар хăй унччен хăварнă вырăнсенчен хăпне-пĕрне кайалла илсен, «çăлуçă» Сталинăн чăн-чăн сăнпичĕ тепĕр хут курăнчĕ. Умçарсем хыçĕнчен кĕшĕлтетсе килекен НКВД-çăсен ушкăнĕ, нимĕçсен йенче пуранннă халăха ватти-вĕттипе хĕрĕ-хĕрарăмне пăхмасăр хăйсен кăмăлĕ килнĕ таран тулăма пуçларĕç.

Кайалла советсен аллине лекнĕ çĕрсенче пулса иртекен ĕçсем халĕ хăйсен тискерлĕхĕпе пĕтĕм тĕнчене çӳçентереççĕ.

Мирлĕ халăха пĕр ушкăна хуса пухса пулеметсенчен пере-пере вĕлерни, урамри хунар йупипе телеграф йуписем синче сын виллисем çакăнса тăни халĕ тытса илекен хуласенчи тĕп картинă. Вĕсем синчен нимĕçсен йенне тарса каçса хăтăлнă çынсем те лайăх кăтартусем параççĕ.

Йулашки вăхăтра нимĕç çарпайĕсен аллине Сталинăн пĕр вăрттăн приказĕ лекнĕ. Вăл докумĕнт та унăн ĕмĕтне лайăх кăтартса парать. Приказ кăтартнă тăрăх, пĕтĕм Белоруççинчи сынсене 16 çултан пуçласа 65 таран мобилизацилесе Уралпа çĕпĕр «ĕçĕсене» йамалла, йулнă çамрăксене ача çурчĕсене пухса советла çиçтемă айĕнче хăнăхтармалла.

Ку белоруссене пĕтĕмпех пĕтермелле тенине пĕр пулать.

Çавăн пекех тата — йулашки пĕлтерӳсем кăтартнă тăрăх — сурçĕр Кавказ халăхĕсене çĕпĕре куçарма тытăннă. Урăхла каласан **кам та кам вăхăтлăха советсен аллинчен хăтăлса нимĕçсен йенче ĕçленĕ, кам советсемсĕр пурнăç мĕнле иккенне пĕлет — ăна мĕнле майпа та пулин иудă-большевиксем çук тăваççĕ.**

Йулашки вăхăтра сталинла тактикăна йухăмĕпе тăвăннă «лайăхланусене» каллех ĕненме пуçланă сынсемешĕн тата айван чĕрелисемшĕн ку пысăк урок пулса тăрать: пире — Сталинпа большевиклăхăн тĕп тăшманĕсене, нациллĕ çĕршывшăн сапăсакансене — ĕçпе кĕрешĕве тата та вăйлатса, пĕртен пĕр тĕрĕс çул парать:

кĕрешӳ тата çĕнтерӳ!

Çĕршывăн сăн-сăнăчĕ: йал ачисем серем синче вăйă выльаççĕ.

„Советла çемйе“ циклран: Хĕритун

(с. Шăпчăкăн фелйетонĕ. Кĕскетсе пичетлетпĕр).

— Пета ку арăмпа. Хĕрарăм — хĕрарăмах ĕнтĕ вăл. савна та савăрса илеймен: кам хушнă-ха ăна ку вăхăтра çăмăлланма?! Ку пытлăкра мĕнле кайас-ха ун патне? Неушлĕ савна та савăрса илме пĕлмест. Ах. равноправи, тессĕ тата ахаль чухне. Рас, çăмăлланмалли вăхăт ситсен, пĕр висĕ уйăх та чăтма пултарайман йапала, мĕн равноправийĕ синчен каласмалли пур. Арсын ĕмĕр-ĕмĕр çăмăлланмасăр чăтма пултарать, хĕрарăм пур — патне ситсен пĕр висĕ уйăх та чăтма пултараймасть. А-ах, равноправи!..

Шупашкарти учреждениесенчен пĕринче слушит тăвакан Хĕритун, килти арăмĕнчен сыру илнĕ хыççăн, хăйĕн пĕчĕк пӳлĕмĕнче халлĕ-маллĕ уткаласа вăрсса сӳрет. Чуспа сарнă урайĕ вăнкки-вăнкки авăнать. Сĕтел синчи чернилĕ — пыл-сăра пек тăкăнать.

— Пупă мăй, паччушки, Хĕритун! Мĕн пулнă ара сана?.. — тесе кăшкăрса ӳкрĕ Хĕритунăн хулари хура куслă вăрăм арăмĕ, сăв вăхăтра пӳлĕме пырса кĕрсе.

— Та, чорт возми! Арăмăн çăмăлланас вăхăт ситнĕ.

— Ара, мĕн ухмахланатăн эс, Хĕритун. Аста ха ман çăмăлланас вăхăт, халь пилĕк уйăх тултарман вĕт.

— Санăн та сире пур-и?

— Тата эс кам синчен?..

Ку сăмахсем хыççăн Хĕритунăн чĕри хăрăк шанкă пекех, шартах хусăлчĕ. Пĕр арăмĕ — халь çăмăлланать, тепри — хатĕрленсе тăрать. Пуса ăста кайса чикес, вăт тамаша!

Хулари арăмĕ Хĕритунпа пĕрлех пурăнман, йерĕшнĕ хушăра, кирлĕ ĕçсемпе çес пĕр-пĕрин патне сӳренĕ. Çавăнпа та, халь те, хулари арăмĕ Хĕритун патĕнче нумайăх лармарĕ, тухса уттарчĕ хăйĕн килнелле. Анчах чĕре сисет пуль çав — макăрсах тухса кайрĕ.

Арăмсем синчен шутласа Хĕритун çĕрĕпе сывраймарĕ. Пурне те йуратать, пĕрне те йуратмасть. Ирхине кайăк йыхипе сыврăса кайсан çес унăн хуйăхĕ лăпланчĕ.

★

— Манăн киле кайса килмелле те, — тет пуçлăхĕ патне кĕрсе Хĕритун тепĕр ирхине.

— Каймастăн.

— Арăмăн кăмаки йăтăнса анма тапратнă та.

— Арăму хăй йусать.

— Арăмăн йăтăнса анать сав.

— Ну, втом телă? Йусать хăй. Манăн та аннен йăтăнса анма тапратнă та, вара ман кăмака йусасшăнах киле кайас-и? Йусатăр хăй...

— Сан аннӳ миçе çулта?

— 74-ра.

— Хĕрарăмăн кăмаки 74 çула ситсен йăтăнмасть вара вăл.

Иккĕн икĕ кăмака синчен пуплерĕç. Анчах пуçлăх Хĕритунăн йуптарулла сăмахĕсене тытаймарĕ. Савах та пулин тăватă кунлăха отпуска йачĕ.

Хĕрлĕ офицерсене „культурлăлатаççĕ“

Совет Сойузĕнче Хĕрлĕ çарăн Аслă çарпуçлăхĕ питĕ тĕлĕнӳллĕ циркульар кăларнă. Ун çинче — хĕрлĕ офицер пурнăçра хăйне мĕнле тытма кирлин тĕплĕ инструкцийĕ.

Хĕрлĕ çарăн командирĕсем 26 çул хушшинче тирпейлĕхĕн тĕп йĕркисене чăнахах та манма ĕлкĕрчĕç. Ăна çак кăшт та пулин тирпей пĕлекен çын чухлама тивĕçлĕ йĕркесем кăларнă Аслă çарпуçлăхĕ те йышăнать.

Тĕслĕхшĕн çав циркульарăн 36 пункчĕнчен хăш-пĕр пайĕсене илсе кăтартатпăр.

Ун çинче малтан офицере вашават тата культурăлă пулма сĕнет. Унтан, вăл сăмахсем мĕне пĕлтернине ăнлантарса пек, кăтартса кайать:

1. Иртсе пыракан автобус йе трамвай хыççăн чупни, çавăн пекех трамвайăн пусăчĕ çинче сакăнса пыни — килĕшӳсĕр.

2. Чукунçулпа кайнă чухне пиçиххисĕр, йӳле йанă гимнастеркăпа, йе гимнастеркăсăр, пуринчен ытла ĕçернĕ шлавар çаккипе платформă çине тухмалла мар.

3. Чĕлĕм туртнă чухне тĕтĕме айакка йама тăрăшмалла.

4. Биллиардла, шахмăтла т. ыт. выльанă чухне хытă кăшкăрни килĕшӳсĕр.

5. Сĕтел хушшинче тĕренсе-тӳнсе лармалла мар.

6. Çинĕ чухне сенĕк сулахай алăра пулмалла, çĕçĕ сылтăмминче тата вертикаллĕ мар, тайлăк.

7. Сĕтел хушшинчен шавсăр, тĕрткеленмесĕр тухмалла...

Офицерĕсем çак «культурăлă тăвакан» кăтартусене пурнăçлайĕш-ши?

Тĕреклетекенсене... тĕрелеççĕ

«Хĕрлĕ çарăн çитĕнĕвĕсем — сырать Сталин хăйĕн майăн пĕрремĕшне кăларнă прикасĕнчи пустуй сăмах куписенчен пĕринче —ăна тылран пĕтĕм Совет халăхĕпе пĕтĕм Совет çĕршывĕ тĕреклетсе тăмасан, çирĕп мар пулĕччĕç тата тăшманăн пĕр контрударĕ хыççăнах сука тухĕччĕç...»

Чăн, чăн, тĕрĕс! Анчах вăл кăшт каласа пĕртереймен, Совет халăхне тылран кам тĕрелесе тăнине каламан вăл...

Хĕрлĕ сара тĕреклетсе тăракан Совет халăхне тылран йеврейсемпе НКВД (шалтан) тата англо-амерĕкле капиталистсем (тултан) тĕрелесе тăраççĕ,

Хĕрлĕ çарăн çитĕнĕвĕсем мĕнле «çирĕппи» тата Совет халăхне унран мĕнле «сăмăллăх» пулнине пĕлме кунран йывăр мар ĕнтĕ.

Сталинла çĕнĕ кĕлĕçĕ

Апрелĕн 28-мĕшĕнче Кремльре Сталинпа Молотов «Совет Сойузĕнчи поляксен пурнăçне сăнама» тенĕ сăлтавпа США-ран Мускава йури килнĕ «сӳлхисеплĕ» Станислав Орлеанскине йышăнă. Ахăр Сергий патриархăн кĕллисем чăн-чăн ĕненекенсене начар килĕшеççĕ пулĕ, халĕ çавăнпа Сталина çĕнĕ, польшăлла кăларăмла «патриарх Сергий» кирлĕ пулнă. Çавăншăнах Орлеанскине океан урлă укçалла сырăнса илме тӳрĕ килнĕ. Анчах ăна йышăннă вăхăтра Кремльре патриарх Сергий хăй пулманни тĕлĕнтерет.

Аслăлăх сăвăвĕсенчен: этем ӳт-пĕвĕ тăвакан рекордсем

Миллиардла цифрсене ситекен чĕре тапăвĕ этем ĕмĕрĕнче питĕ нумай энерги сухатать. Этем чĕри, сăмахран, сехетне 5 000 хут кĕскелсе илет. Этем ӳт-пӳ пайĕн пур оргăнĕсене те сăнасан, ĕненмелле мар рекордсем куратпăр. Тĕслĕхрен, пирĕн ӳпке минутсерен 7-шер литр сывлăш кӳртсе кăларать. Çапла пулса, сывлакан оргăн кунсерен 15 000 килограммометрпа танлашакан ĕç тăвать. Вăл вăйа ĕçе хурсан, вăтам сынна 200 метра çĕклесе хăпартма пулĕччĕ.

Çын чăмланă чухне те питĕ пысăк энерги хурать. Пирĕн малти шăлсем 20 кг. сыртса хĕстерме пултараççĕ, тĕприсем вара — 72 кг.!

Пирĕн шăмăсĕн те калама çук çирĕп пулса тăраççĕ. Питĕ тĕрекли — вĕче шăмми шутланать. Вăл йывăрлăха 1600кг. чăтма пултарать.

Анчах хăшпĕр чухне этем пултаруллăхне ытлашши те хакласçĕ. Тĕслĕхрен, шухăш хăвăртлăхĕ каланă пекех пысăк пулмасть. Аслăлăх сăпавĕ тăрăх, пирĕн нервăсен сисĕме куçаракан хăвăртлăхĕ сехетне 250 км. пулать; урăхла каласан, унăн хăвăртлăхĕ хальхи аэроплансен хăвăртлăхне те ситеймест.

ШАЛАНКА

Каçхине

Хуллен хулленех
Тĕттĕмленме пуçларĕ,
Çĕре пĕтĕмпех
Тĕтре ситсе хупларĕ;
Чечек, ырăскер,
Илемленме пăрахрĕ,
Тĕнче, ырăскер,
Вырăса канма васкарĕ.
Çăлтăрсем кăна
Ыйха кайма пăхмассĕ;
Пĕлте сыхласа
Кусĕсене хупмассĕ.
Тĕнче ыйхине
Вĕсем висе тăраççĕ;
Хуллен чухенсе
Пĕр-пĕрипе выльаççĕ.

НКВД-çăсен хушшинчи калаçу

«Малашне персе вĕлерместпĕр».
«Ну, мĕнле апла?
«Çакатпăр анчах!»

Чăвашла хушăмăн ответлă А. Асмат.

Tschuwaschische Beilage
der Tatarischen Zeitung „Idel-Ural“
Berlin W 7, Dorotheenstraße 64
Druck: Deutscher Verlag, Berlin